

Libanon en de schaduw van het conflict in Syrië

Oplopende spanningen tussen regering en oppositie, dodelijke straatgevechten, politieke aanslagen en een alsmaar toenemende vluchtelingenstroom uit Syrië: de druk in Libanon neemt aanmerkelijk toe. Te midden van al deze ontwikkelingen blijkt dat de oppositiebeweging van voormalig premier Saad Hariri geen enkel strategisch plan heeft om de regering van Mikati – waarbinnen Hezbollah de invloedrijkste partij is – te dwarsbomen. Het enige waar Hariri op rekent, is de val van Bashar al-Assad.

In oktober vorig jaar ontplofte een autobom. Al enkele uren na de aanslag werd duidelijk dat het geen willekeurige aanslag was gericht tegen de christelijke bevolking van Beiroet, maar dat de invloedrijke soennitische veiligheidsofficier Wissam al-Hassan het doelwit was. Al-Hassan was de vertrouweling van de eveneens door een autobom geliquideerde minister-president Rafik Hariri en stond te boek als een fervent tegenstander van het Syrische regime en de shi'itische beweging Hezbollah. Als hoofd van de informatie-afdeling van de *Internal Security Forces* leidde hij de facto een tweede veiligheidsdienst, naast de meer pro-Syrische *General Security*. Enkele maanden daarvoor had al-Hassan een oud-minister, Michel Samaha, in de kraag gevat. Samaha was van plan in opdracht van de Syrische president Bashar al-Assad een aanslag te plegen in Libanon.

De gebruikelijke reacties volgden: in soennitische wijken in Beiroet en Tripoli trokken gewapende aanhangers van Saad Hariri, zoon en opvolger van Rafik, de straten op. Meerdere wegen werden bezet door milities en het land werd voor even stil gelegd. De vele restaurants en clubs bleven in het weekend na de aanslag angstvullig leeg en de elite en rijkere middenklasse trokken massaal de stad uit. Beiroet, liefkozend het Parijs van het Midden-Oosten genoemd, was al jaren niet meer zo'n spookstad geweest.

Syrische invloed

Internationaal was er een andere gebruikelijke reactie waarneembaar: politieke analisten rolden over elkaar heen om de 'headlines' te halen met de boodschap dat Libanon nu ook definitief in de greep is van de Syrische burgeroorlog. Uiteraard, het conflict in Syrië verhoogt de spanning tussen soennieten en shi'ieten/aleviëten in de gehele regio, dus ook in Libanon. Maar zelfs als de 'Arabische Lente' nooit was uitgebroken, zou al-Hassan op de nominatie staan om door Damascus en zijn bondgenoten te worden uitgeschakeld. En ook zonder een burgeroorlog in Syrië zijn er milities in Libanon actief die geregeld de straat op gaan om hun onvrede te uiten.

De spanning in Libanon was zelden zo waarneembaar als in de dagen na de autobom in oktober afgelopen jaar. Ik had Arabische les toen de bom afging. Hoewel ik op dat moment een kilometer van de plek des onheils verwijderd was, dreunde de knal door het leslokaal. Donkere rook steeg op vanaf de heuvel Ashrafieh, de Christelijke wijk in Oost-Beiroet. Mijn fascinatie voor de harde politieke realiteit in de regio overwon mijn schaamte voor ramptoerisme en al gauw haastte ik mij richting plaats-delict. Eenmaal aangekomen aanschouwde ik de chaos: vernielde huizen en vooral veel hulpdiensten, media en militairen.

Anno Bunnik studeerde conflict studies aan King's College London en werkt onder meer als Midden-Oosten expert voor The Pax Ludens Foundation. Zijn blog is te vinden op: www.eurabist.com

Libanon verkeert namelijk al jaren in een permanente staat van crisis en werkelijk alles in het kleine land aan de Middellandse Zee is verdeeld. De wijk waar je woont, de media die je volgt, de politici waarop je stemt: alles is sektarisch. Het is schier onmogelijk om geen partij te kiezen tussen de 'Maart 8'-coalitie onder aanvoering van Hezbollah (shi'ieten, christenen en druzen) of de oppositiebeweging 'Maart 14' van Hariri (soennieten en christenen).

Een andere opvallende observatie is dat zelfs de meest beveiligde en geheime man van Libanon - na de secretaris-generaal van Hezbollah, Hassan Nasrallah - gelokaliseerd en geliquideerd kan worden. Dit houdt in dat de pro-Syrische krachten ondanks de uitputtende burgeroorlog in Syrië genoeg middelen overhouden om hun invloed in Libanon te laten gelden. De aanslag was overduidelijk bedoeld als een signaal aan de soennieten in de regio. Hoewel de shi'itisch-alevitische alliantie van

Hezbollah brengt met gemak meer mensen op de been voor kleine incidenten, zoals een sulige B-film over de profeet. De begrafenis was tevens het startschot van een reeks strategische blunders van de 14 Maart-coalitie van Hariri.¹ Opvallend was dat de aanwezige soennieten en Christenen vooral de vlaggen van hun politieke partij lieten wapperen. Hariri en zijn bondgenoten hadden deze gelegenheid dan ook moeten aangrijpen om massaal de nationale vlag te tonen en zo hun coalitie te presenteren als de enige partij die opkomt voor eenheid en vrede in Libanon, in plaats van louter hun eigen sektarische belangen te behartigen.

Na vlammende toespraken van oud-president Fouad Siniora en journalist Nadim Koteich bestormden honderden demonstranten de zetel van de regering. Vooral Koteich's betoog was hiervoor verantwoordelijk waarin hij naar zijn aanhangers schreeuwde: "Wie Wissam al-Hassan wil begra-

Na afloop van een herdenkingsbijeenkomst voor Rafiq al-Hariri op 14 februari 2012 in Beiroet, vijf jaar na zijn liquidatie. Foto Bogeskov

Iran, Syrië en Hezbollah in zwaar weer verkeert, is ze blijkbaar nog steeds in staat om belangrijke soennitische figuren uit te schakelen.

Blunders van oppositie

Opvallend was dat de begrafenis van al-Hasan slechts enkele tienduizenden betogers trok.

ven en naar huis wil gaan is vrij om te gaan, maar er is iemand in Serail (de zetel van de premier, AB) die politiek moet worden begraven. [...] Breek alle barricades, in één beweging naar het Serail."² De actie was echter totaal kansloos en nadat het leger waarschuwingsschoten loste en het traan-gas rijkelijk liet vloeien, druipen de gefrustreerde demonstranten af. De mislukte bestorming riep

Saad Hariri: premier tussen 2009 en 2011 en zoon van de in 2005 vermoorde Rafik Hariri. Leider van de grootste soennitische partij en de 'Maart 14'-oppositiebeweging. Uit angst hetzelfde lot te ondergaan als zijn vader, woont hij in Parijs. Hij heeft goede relaties met het Westen en Saudi-Arabië en wordt verdacht van steun aan de rebellen in Syrië.

Najib Mikati: sinds 2011 premier van Libanon in een regering die gevormd wordt door de 'Maart 8'-coalitie. Net als de Hariri's een puissant rijke soenniet, alleen staat hij aan de zijde van Hezbollah. Volgens het confessionele democratische systeem is de premier altijd soennitisch.

Hassan Nasrallah: leider van de shi'itische beweging Hezbollah ('Partij van God'). Zijn beweging is sterk verbonden met de regimes in Damascus en Teheran en momenteel de invloedrijkste partij in de regering van Najib Mikati. Tevens de enige politieke partij met een actieve militie, die naar alle waarschijnlijkheid sterker is dan het Libanese leger.

'Maart 8': coalitie van pro-Syrische partijen onder aanvoering van Hezbollah. Bestaat voornamelijk uit shi'ieten, christenen en druzen. Sinds 2011 aan de macht in Libanon.

'Maart 14': de anti-Syrische oppositiebeweging onder leiding van oud-premier Saad Hariri. Bestaat voornamelijk uit soennitische en christelijke partijen.

Salafisten: fundamentalistische soennieten. Deze stroming binnen de Islam is niet per definitie gewelddadig, maar organisaties als al-Qaida scharen zich er toe.

Nu het regime in Syrië wankelt, vergroot Hezbollah haar invloed in Libanon

een hoop argwaan op, ook onder de eigen aanhang en de internationale partners van Hariri, zoals Saudi-Arabië en het Westen.

Vervolgens besloot Hariri om een nationale dialoog met de regering te boycotten en zochten enkele van zijn handlangers openlijk ruzie met de leider van de druzen, Walid Jumblatt. Jumblatt, bekend als 'flip-flopper', maakt deel uit van de coalitie van Hezbollah, maar is de laatste maanden steeds kritischer op het Assad-regime. Deze aanslag was voor Hariri dan ook een uitgelezen kans de steun van Jumblatts partij definitief terug te krijgen en onderhandelingen te starten over een regering van nationale eenheid. In plaats daarvan weigerde Hariri het aanbod van premier Mikati om een nationale dialoog te starten en eiste hij het aftreden van de regering. Aan deze eis wilde Mikati, en Hezbollah, uiteraard niet voldoen. Hezbollah heeft er immers alle belang bij haar belangrijke positie binnen de regering te verstevigen. Zeker nu het regime in Damascus wankelt, heeft het als belangrijkste prioriteit haar invloed in Libanon te vergroten.

Het was dan ook veelzeggend dat de Verenigde Staten en de Europese Unie na de aanslag niet hun steun uitspraken voor de oppositie, maar de nadruk legden op stabiliteit in Libanon en dus, de facto, voor continuering van een regering waar Hezbollah de belangrijkste partij is. Door het conflict in Syrië zijn de Verenigde Staten en de EU dus blijkbaar geneigd minder kritisch te kijken naar wie er eigenlijk de baas is in Beiroet. Een van de belangrijkste redenen dat Libanon in deze permanente crisis verkeert, is het grote gebrek aan leiderschap. Noch de oppositie van Hariri noch de regering van president Obama heeft blijkbaar een eenduidige strategie voor de toekomst van Libanon. Het enige waar beide kampen op rekenen, is de val van Assad. Wanneer die uiteindelijk plaatsvindt, zal er in Syrië een soennitisch bewind aan de macht komen en verliest Hezbollah een van haar belangrijkste bondgenoten.

Als het Westen daadwerkelijk vrede en stabiliteit in Libanon wenst, dan zal het zijn goede contacten met Hariri actief moeten benutten om hem aan te sporen bovengenoemde blunders in de toekomst achterwege te laten. Zolang de Verenigde Staten geen heldere strategie hebben voor Syrië, en dus voor Libanon, is dit de enige

manier om de invloed van Assad en Hezbollah in Beiroet tegen te gaan.

Salafisten en straatgevechten

Een ander probleem binnen de oppositie is dat ze weinig tot geen controle heeft over de salafisten in de noordelijke havenstad Tripoli en in Sidon in het zuiden. De salafisten in Libanon voelen zich gesterkt door de opmars van hun soennitische broeders aan de andere kant van de grens. Steeds meer eenheden binnen het Vrije Syrische Leger (FSA) zijn immers van salafistische signatuur en Jabhat al-Nusra geldt als een van de belangrijkste rebellenorganisaties. Al-Nusra, vooral bestaande uit al-Qaida-leden die voorheen in Irak actief waren en andere buitenlandse strijders, staat inmiddels op de Amerikaanse terrorismelijst.³ Haar 'succes' in Syrië zorgt ook voor radicalisering in Libanon, waar de salafisten die zich verbonden voelen aan Al-Nusra en de Syrische rebellen, vaker van zich laten horen.

Tripoli, de tweede stad van Libanon, huisvest voornamelijk soennieten en alevieten. Spanningen tussen beide kampen zijn er al jaren, maar de ontwikkelingen in Syrië zetten deze relatie op scherp. Soennieten betuigen openlijk hun steun aan het Vrije Syrische Leger, terwijl de alevieten in woord en gebaar duidelijk maken achter president Assad te staan. Vergeleken met het kosmopolitische Beiroet is Tripoli een arme stad met veel werkloosheid. Meer dan de helft van de bevolking in de havenstad leeft in armoede.⁴ Deze sociaal-economische malaise leidt ertoe dat kansarme jongeren zich aangetrokken voelen tot de status van de salafisten en hun milities. Sinds het begin van de opstand in Syrië zijn er elke maand wel gewelddadige incidenten geweest in Tripoli, met tientallen doden tot gevolg.

Ondertussen provoceert sjeik Assir in de zuidelijke stad Sidon met regelmaat Hezbollah. Assir is een salafistische prediker die de laatste maanden veelvuldig het nieuws haalt met zijn tirades tegen de shi'ieten. Zo kondigde hij aan na te denken over de oprichting van zijn eigen milizie en trok hij enkele maanden geleden de straat op om vlaggen van Hezbollah in Sidon te verwijderen.⁵ Dit staat in Libanon bijna gelijk aan een oorlogsverklaring, aangezien alle sektarische groepen hun 'eigen wijken' markeren met een overdaad aan politieke symbolen. Gelukkig laat Hezbollah-leider Hassan Nasrallah zich niet gauw provoceren door sjeik Assir, omdat hij vooral oog heeft voor zijn langere-termijn-doelstellingen, zoals het vergroten van Hezbollah's invloed binnen de rege-

Aanhangers van Hezbollah trekken in augustus 2006 door de straten van de Libanese hoofdstad Beiroet. Foto Lalla Ali

ring, het frustreren van de werkzaamheden van het Libanon-tribunaal en het waar mogelijk steun verlenen aan bondgenoten in Damascus. Er zijn steeds meer aanwijzingen dat Hezbollah-strijders actief zijn in Syrië. Zo wordt er in de lokale media vaker melding gemaakt van begrafenissen van Hezbollah-leden die “gestorven zijn tijdens de Jihad”; een standaard-verklaring die de partij uit geeft als er onder haar rangen slachtoffers vallen in een andere context dan in de oorlog tegen Israël.⁶ Hoogstwaarschijnlijk vechten deze strijders niet actief mee met de troepen van Assad, maar worden ze vooral ingezet voor het ‘beschermen’ van shi’itische dorpen tegen aanvallen van onder andere Al-Nusra.⁷

Nasrallahs focus op de lange termijn is wellicht de belangrijkste reden voor het gegeven dat deze incidenten tot nu toe niet naar de rest van het land zijn overgeslagen. Doordat Hezbollah een zetel heeft in de regering, zal zij zich niet gauw laten provoceren, uit angst dat een nieuwe crisis uiteindelijk zal leiden tot een regering van nationale eenheid waarin ze beduidend minder invloed zal hebben. Tevens beseffen de soennitische leiders dat hun eigen milities bij lange na geen partij vormen voor de goed bewapende en gedisciplineerde eenheden van de ‘Partij van God’. Tezamen met de breed gedragen afkeer onder de bevolking

van een nieuwe burgeroorlog zorgen deze ontwikkelingen ervoor dat van een ‘spill-over effect’ nog maar gedeeltelijk sprake is. De schaduw van Syrië hangt over Libanon, maar gelukkig is het zwakke en verdeelde land (nog) niet definitief onderdeel van ‘battleground’ Syrië.

Een onzekere toekomst?

Hoewel Libanon zich redelijk staande houdt temidden van het geweld van de Syrische crisis, zijn er nog enkele andere ontwikkelingen gaande die in de toekomst de stabiliteit kunnen aantasten. Een daarvan is de bijna dagelijkse toestroom van Syrische vluchtelingen: eind 2012 staat de teller op ruim 150.000.⁸ In tegenstelling tot Turkije en Jordanië worden deze in Libanon niet opgevangen in de vluchtelingenkampen van de UNHCR. Libanezen zijn huiverig voor grote

Libanon-tribunaal

Dan speelt er ook nog de kwestie van het Libanon-tribunaal, gehuisvest in Leidschendam, vooral omdat de vier Hezbollah-leden die verdacht worden van de moord op Rafik Hariri onvindbaar zijn. Het VN-hof heeft echter aangekondigd de vier bij verstek te zullen berechten. Deze zaak zal in maart van dit jaar aanvangen en zal ongetwijfeld een reactie teweeg brengen in Libanon. Hezbollah erkent de legitimiteit van het tribunaal niet en beschouwt het als een politiek instrument van Israël en Amerika. We kunnen er vergif op innemen dat deze vier voorlopig onvindbaar zullen blijven.

stromen vluchtelingen door de ervaring met de komst van de Palestijnen. De twaalf Palestijnse kampen zijn door de decennia heen gemilitariseerd en zodoende een katalysator geweest voor politiek geweld.⁹ De Syrische vluchtelingen worden dan ook voornamelijk opgevangen door familieleden of vinden zelf woonruimte in de vrije sector. Voorlopig blijft deze groeiende groep apolitiek, maar hoe langer het conflict duurt en hoe slechter haar situatie wordt, des te groter de kans dat FSA-leden en radicale lokale salafisten deze groep zullen proberen te mobiliseren. De internationale gemeenschap heeft er dan ook alle belang bij samen met de UNHCR te investeren in het welzijn van de vergeten Syrische vluchtelingen in Libanon.

Al met al kan de conclusie worden getrokken dat de spanningen in Libanon weliswaar hoog oplo-

pen, maar dat Libanon zich wonderbaarlijk goed buiten het conflict in Syrië weet te houden. De belangrijkste reden hiervoor is dat Hezbollah de invloedrijkste partij is binnen de huidige regering. Assad zal daardoor terughoudend zijn om zijn bondgenoot in verlegenheid te brengen,¹⁰ terwijl de soennieten beseffen dat ze geen partij zijn voor Hezbollah's gewapende vleugel en daarom slechts incidenteel de wapens oppakken in Tripoli en Sidon, maar zich koest houden in Beiroet. Zolang de Verenigde Staten geen eenduidige strategie hebben voor Syrië en Libanon zou de internationale gemeenschap op zijn minst moeten blijven investeren in de opvang van Syrische vluchtelingen en het versterken van het Libanese leger, om te voorkomen dat Libanon onderdeel wordt van het conflict in Syrië.

Noten

- 1 Voor meer informatie over de reeks strategische blunders van de oppositie zie: Anno Bunnik, 'Hariri badly needs a new adviser', *Ahram Online*, 24 november 2012.
- 2 'Koteich to be investigated for inciting Serail protesters', *The Daily Star Lebanon*, 30 oktober 2012.
- 3 'Tentative Jihad: Syria's Fundamentalist Opposition', International Crisis Group, Middle East Report N°131, 12 oktober 2012.
- 4 'Tripoli, North Lebanon: the forgotten city', *al-Akhbar*, 15 mei 2012.
- 5 'Saïda Salafi cleric to form militia: official', *al-Akhbar*, 13 november 2012.

- 6 'Hezbollah role in Syria grows more evident', *The Daily Star Lebanon*, 12 oktober 2012.
- 7 'Hezbollah offering direct help to Syrian Army, rebels say', *New York Times*, 17 oktober 2012.
- 8 'Refugees arrive in Lebanon after Yarmouk violence', *The Daily Star Lebanon*, 18 december 2012.
- 9 Anno Bunnik, 'The Nahr al-Bared Conflict: a Case of Liberal War in the Global War on Terrorism', in: *AWR Bulletin. Quarterly on Refugee Problems*, nummer 2/2011, pp. 78-90.
- 10 Paul Salem, 'Can Lebanon survive the Syrian Crisis', *Carnegie Middle East Center*, december 2012.